

Грабчак Т.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

кафедри аудиту

Західноукраїнський національний університет

Тернопіль, Україна

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОГО АУДИТУ НА ПІДПРИЄМСТВА

Податки є одним із засобів регулювання економічних процесів господарського життя держави. Вони складають основу фінансової системи та основне джерело доходів до державного бюджету. Податковий аудит є невід’ємною частиною єдиного податкового механізму Державної податкової служби України, основною метою якого є організація системи ефективного контролю за точністю нарахування податків.

Необхідність проведення аудиту доведена часом. Як свідчить міжнародний та вітчизняний досвід, рівень добровільного дотримання податкового законодавства платниками податків зростає зі зростанням ризику викриття та сплати значних штрафів. Сьогодні, розгляд цієї теми є дуже актуальним, оскільки керівники часто дізнаються про помилки у веденні та реєстрації своєї господарської діяльності зі звіту податкового органу, виданого за результатами податкової перевірки, або рішення про накладення відповідальності.

Податковий аудит дозволяє виправити помилки у податковій та бухгалтерській звітності ще до прибуття податкових органів на перевірку. За чинної податкової системи в Україні багато підприємств стикаються зі значним податковим тягарем. Часті зміни податкового законодавства та суперечливі положення в окремих нормативних актах створюють можливість випадкових помилок у податкових розрахунках.

XIV Міжнародна науково-практична дистанційна конференція
«Облік, оподаткування і контроль: теорія та методологія»
5 грудня 2025 року, м. Тернопіль

Податковий аудит доцільно проводити у таких випадках:

- до перевірки податковими органами (для переконання у відсутності претензій з їхнього боку);
- після перевірки податковими органами, для отримання доказів, що спростовують їхні претензії щодо діяльності підприємства, та правильного складання претензії;
- якщо на підприємстві змінюється головний бухгалтер;
- коли підприємство займається кількома видами діяльності.

Під час податкової перевірки вирішуються такі завдання:

- перевірка податкових зобов'язань на відповідність нарахованих та сплачених податків податковому законодавству;
- оптимізація та планування податків;
- діагностика податкових проблем у фінансово-господарській діяльності підприємства;
- аналіз методології розрахунку податкових платежів та використання податкових пільг з урахуванням корпоративної структури та правовідносин з контрагентами;
- перевірка точності декларацій та розрахунків підприємства за всіма або окремими видами податків, сплачених підприємством.

За результатами податкової перевірки підприємство отримує:

- звіт про правильність розрахунку бази оподаткування за перевірений період;
- рекомендації щодо порядку забезпечення точності нарахування та сплати податків і зборів;
- рекомендації щодо внесення змін або перегляду схем оптимізації оподаткування, що застосовуються на підприємстві;
- аналітична записка для керівництва клієнта, в якій окремо висвітлюються питання, що потребують уваги керівництва організації.

Отже, ефективна організація податкового аудиту передбачає чітку послідовність процедур, спрямованих на виявлення, оцінювання та мінімізацію податкових ризиків у діяльності підприємства. Побудова процесу аудиторської перевірки ґрунтується на системному підході, що включає планування, оцінку внутрішнього контролю, проведення аналітичних та деталізованих процедур, формування аудиторського висновку та розробку рекомендацій щодо підвищення податкової дисципліни. Узагальнена модель податкової аудиторської перевірки наведена на рисунку 1.

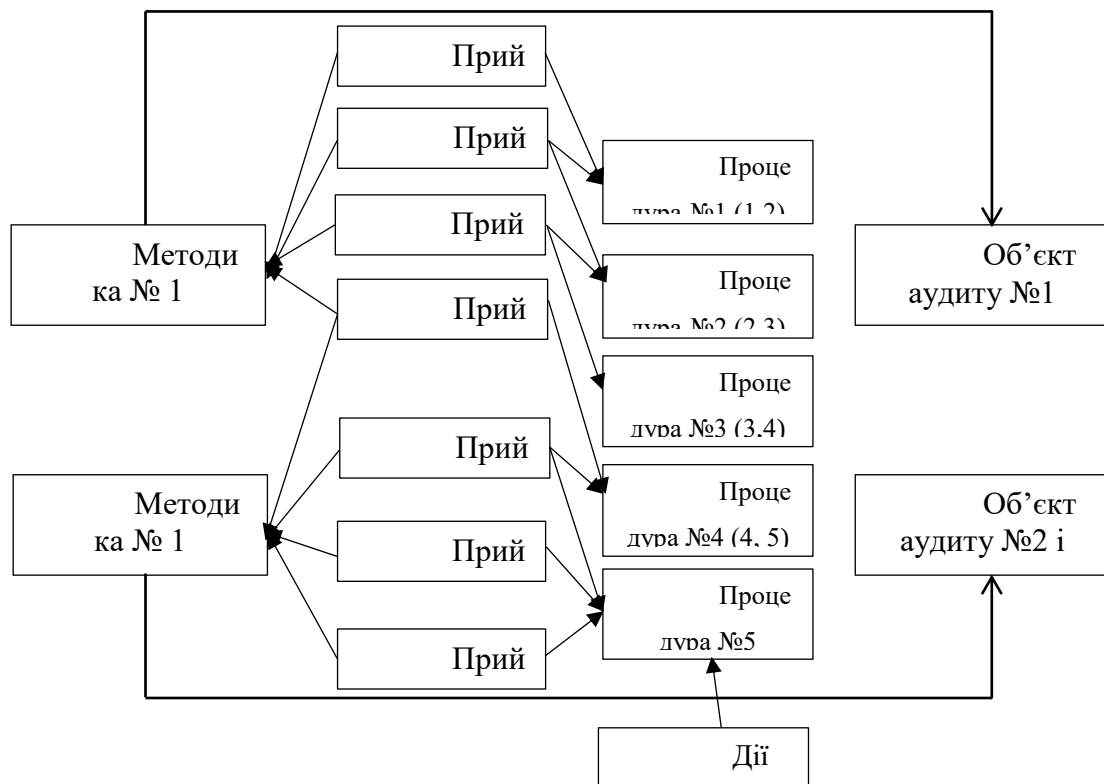

Рис. 1. Модель процесу податкового аудиту

Податковий аудит базується на принципах Міжнародних стандартів аудиту [1], які визначають концептуальні засади здійснення аудиторської діяльності та забезпечують її об'єктивність, якість і надійність. Ці принципи є фундаментом усіх міжнародних стандартів аудиту й мають застосовуватися під час проведення будь-якого аудиту, у тому числі й податкового. Дотримання таких вимог гарантує прозорість аудиторських процедур, достатність зібраних

доказів, належний рівень професійного судження та формування обґрунтованих висновків щодо податкових зобов'язань підприємства.

Основні принципи аудиту:

- чесність, об'єктивність та незалежність;
- конфіденційність;
- навички та компетентність;
- документація;
- планування;
- отримання аудиторських доказів;
- перевірка системи бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю;
- значущість;
- висновки та звітність аудиту.

У процесі податкового аудиту застосовується широкий спектр спеціальних прийомів та процедур, спрямованих на отримання достатніх і доречних аудиторських доказів. Кожен із цих методів використовується залежно від етапу проведення аудиту та специфіки перевірюваних операцій. Узагальнена структура застосування спеціальних прийомів аудиторського контролю на різних стадіях податкового аудиту подана в таблиці 1.

Як видно з даних таблиці 1, першим кроком на початковому етапі аудиту є вибір суб'єкта перевірки та ознайомлення з особливостями його діяльності, організаційною структурою, системою бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю. Саме на цьому етапі аудитор формує загальне уявлення про підприємство, визначає можливі зони ризику та обирає необхідні прийоми і процедури для подальшої роботи. Для вітчизняної практики характерно, що ініціатором вибору аудиторської компанії часто є самі аудитори або аудиторські фірми, які застосовують різні способи просування своїх послуг – рекламу, оголошення у засобах масової інформації, електронні ресурси. В іноземній практиці поширеним є використання листів-зобов'язань (engagement letters), у яких фірма формально пропонує свої послуги потенційному клієнту.

**Використання спеціальних прийомів аудиторського контролю по
стадіях процесу аудиту**

Вивчення (інспекція)
Спостереження (суцільні, вибіркові)
Опитування
Підтвердження
Підрахунок
Аналітичний огляд (аналіз)
Сканування
Інвентаризація
Контрольні обміри
Технологічний контроль
Експертиза
Експеримент
Анкетування
Тестування
Оцінка
Групування
Узагальнення тощо
Початкова стадія
Стадія дослідження
Завершальна стадія аудиту

На стадії дослідження акцент робиться на застосуванні таких методів, як інспекція, опитування, підтвердження, аналітичний огляд, інвентаризація, тестування та інші прийоми, що забезпечують отримання фактичних доказів щодо правильності формування податкових зобов'язань, повноти обліку операцій та реальності відображених податкових показників. Саме ці процедури дозволяють аудитору виявити помилки, невідповідності, порушення або потенційні ризики, які можуть вплинути на податкову звітність підприємства.

Завершальна стадія аудиту передбачає систематизацію, групування та узагальнення отриманої інформації, оцінювання всіх доказів і формування професійного судження щодо достовірності податкової інформації. На цьому етапі аудитор готує підсумкові висновки, рекомендації для підприємства та

пропозиції щодо вдосконалення системи внутрішнього контролю і податкового планування.

Правова основа проведення аудиту, який забезпечує створення незалежної системи фінансового контролю та спрямований на захист інтересів власників і інших користувачів фінансової інформації, визначається Законом України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [2], Міжнародними стандартами аудиту [1], Міжнародним кодексом етики професійних бухгалтерів [3], Податковим кодексом України [4], а також іншими нормативно-правовими актами, що регулюють аудиторську діяльність. Норми зазначеного законодавства поширюються на всіх суб'єктів господарювання, які здійснюють свою діяльність на території України, незалежно від форми власності, організаційно-правового статусу чи виду економічної діяльності.

Організація податкового аудиту є важливим інструментом забезпечення прозорості фінансово-господарської діяльності підприємства, попередження податкових ризиків та підвищення рівня податкової дисципліни. Ефективність податкового аудиту залежить від дотримання принципів Міжнародних стандартів аудиту, застосування раціональних методів і прийомів контролю, а також від належної організації кожного етапу аудиторського процесу – від попереднього планування до формування аудиторського висновку. Системний підхід до проведення податкового аудиту дозволяє своєчасно виявляти помилки, мінімізувати ризики фінансових санкцій, оптимізувати податкові зобов'язання та забезпечити підвищення ефективності діяльності підприємства. Таким чином, податковий аудит виступає важливою складовою сучасної системи управління і є дієвим механізмом забезпечення стабільності та прозорості бізнес-процесів.

Список використаних джерел

1. Міжнародні стандарти аудиту. *Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, видання 2021 року. Частина I, Частина II, Частина III.* URL:

XIV Міжнародна науково-практична дистанційна конференція
«Облік, оподаткування і контроль: теорія та методологія»
5 грудня 2025 року, м. Тернопіль

https://mof.gov.ua/uk/international_quality_control_standards_quality_management_audit_review_other_assurance_and_related_services-779 (дата звернення 18.11.2025 р.)

2. Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21.12.2017 р. (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 9, ст.50), (із змінами і доповненнями), поточна редакція від 20.06.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text>
3. Міжнародний кодекс етики професійних бухгалтерів (Включаючи Міжнародні стандарти незалежності), видання 2023 року. URL: https://mof.gov.ua/uk/international_code_of_professional_ethics_accountants_including_international_independence_standards-780 (дата звернення 20.08.2025 р.)
4. Податковий кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112), (із змінами і доповненнями), поточна редакція від 04.09.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>